

«Тасдик мекунам»

Ректори Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ ва соҳибкории Тоҷикистон,
доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсент
Асрорзода У.С.

соли 2023

ТАКРИЗИ

муассисаи пешбар ба қори диссертатсионии Мухаков Манучеҳр Амирхонович дар мавзӯи «Муқаммалгардонии механизми иқтисодии байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилоти олий дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои иқтисодӣ, аз рӯи ихтисоси 08.00.13 – иқтисодиёти ҷаҳонӣ.

1. Мутобикати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми эълоншуда. Таҳлили амиқи муҳтаво ва мундариҷаи диссертатсияи тақризшаванда нишон дод, ки воқеан қори диссертатсионии Мухаков Манучеҳр Амирхонович ба бандҳои дар диссертатсия ва автореферат нишондодашудаи Шиносномаи феҳрасти ихтисосҳои ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.13 – иқтисодиёти ҷаҳонӣ мувофиқат мекунад.

2. Мубрами мавзӯ.

Дар шароити ҷаҳонишавӣ болоравии дараҷаи рушди иқтисодӣ дар давлатҳои алоҳида ва неқӯахволии мардум ба рушди савдои берунии хизматрасониҳои таҳсилотӣ мусоидат намуд. Бозори байналмилалии хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар баробари дигар бозорҳои ҷаҳонии молҳо ва хизматрасониҳо қисми ҷудонашавандаи муносибатҳои иқтисодии байналмилалӣ буда, пешкашсозии хизматрасониҳои таҳсилотӣ яке аз бахшҳои асосии савдои берунаи хизмат дар аксари давлатҳо ба ҳисоб меравад. Яке аз ҷанбаҳои муҳими тичорати байналмилалии хизматрасониҳои таҳсилотӣ ба байналмилалишавии таҳсилот ва хусусиятҳои танзими бахши маориф алоқаманд аст. Давлат маъмулан савдои дохилӣ ва байналмилалии хизматрасониҳои таҳсилотиро тавассути қабули қонунгузориҳои соҳаи маориф танзим

намуда, тартиботи ҳуқуқии савдои хизматрасониҳои таҳсилотӣ, мақоми шахсоне, ки хизматрасониҳоро пешкаш менамоянд, шароитҳои фурӯши хизмат дар бозори дохилӣ ва пардохти ҳаққи онро муайян менамояд. Имрӯзҳо дар шароити зиёд гардидани узвияти давлатҳо ба созмонҳои байналмилалӣ мубодилаи донишҷӯён дар тамоми мамлакатҳо ба чашм мерасад ва низоми таҳсилот хусусияти ҷаҳониро касб намудааст, ки дар он нақши созишномаҳои бисёрҷонибаи тиҷоратӣ муҳим арзёбӣ мегардад.

Дар баробари ин рушди савдои байналмилалии хизмат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ба андозаи муайян ба рушди иқтисодиёти бахши маориф алоқаманд аст.

Ҳамин тавр, кори диссертатсионии Мухаков М.А. дар шароити имрӯзаи рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон хеле муҳим буда, яке аз масъалаҳои мубрами фаъолияти иқтисоди беруниро дарбар мегирад.

3. Сатҳи асоснокии навоариҳои илмӣ, ҳулосаҳо ва тавсияҳо.

Сатҳи асоснокии илмӣ ва ҳулосаю тавсияҳои кори диссертатсионӣ бо омӯзишҳои анҷомдодаи муаллиф, дақиқии маълумотҳо, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва интишорот тасдиқ мегардад. Ҳулоса ва тавсияҳои дар кори диссертатсионӣ оварда шуда дар фаъолияти амалӣ ҳангоми баланд бардоштани рақобатпазирии муассисаҳои таҳсилоти олии кишвар дар шароити аъзошавӣ ба созишномаҳои байналмилалӣ дар соҳаи маориф ба таври васеъ истифода бурдан мумкин аст. Онҳоро инчунин муассисаҳои таҳсилоти олии кишвар ва мақомоти танзимкунандаи соҳа дар фаъолиятшон ҳангоми асосноккунии сиёсати танзими соҳа ва мониторинги фаъолияти байналмилалии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ истифода бурда метавонанд.

Навгони илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ аз он иборат аст, ки аз тарафи унвонҷӯ асосноксозии назариявии роҳҳои мукамалгардони механизми иқтисодии байналмилалишавии хизматрасониҳои таҳсилотӣ ҳамчун ҷараёни объективии ҳамгироии муассисаҳои олии кишвар ба муҳити таҳсилоти ҷаҳонӣ ба роҳ монда шудааст ва тавсияҳои амалӣ доир ба баланд

бардоштани рақобатпазирии онҳо дар шароити ҷаҳонишавӣ коркард карда шудаанд.

Натиҷаҳои зеринро ҳамчун унсури наwgонии илмидошта нишон додан мумкин аст:

1. Моҳият ва хусусиятҳои байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ, ҳамчун раванди объективии ҳамгирии муассисаҳои таҳсилоти олии ба муҳити таҳсилоти ҷаҳонӣ дақиқ карда шуда, шаклҳо, омилҳо, марҳилаҳои байналмилалишавӣ ошкор карда шудаанд, равишҳои анъанавӣ, ба салоҳиятноки равонакардашуда ва стратегии байналмилалишавии хизматрасониҳои таҳсилоти олии шарҳ дода шудаанд.

2. Усулҳои танзими содироти хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ дақиқ карда шуда, наkши давлат дар раванди таҳкими байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ, хифзи арзишҳои миллию фарҳангӣ дар раванди ҷаҳонишавии таҳсилот, мукамалгардонии сохтори бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ ва ҳалли масъалаҳои муҳими иҷтимоӣ, иқтисодӣ, илмию техникӣ ва инноватсионии ҷамъият ошкор карда шудааст. Бартариятҳои геоиқтисодӣ, моддӣ-молиявӣ ва стратегии байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ ҷудо карда шудаанд.

3. Вазъи муосир ва тамоюли байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ карда шуда, таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба ҷараёни таҳсилот дар мамлакат, озодкунии фазои таҳсилот ва вусъатдиҳии раванди ҳамгирии он ба бозорҳои ҷаҳонии таҳсилот ошкор карда шудааст. Ихтилофҳо дар самти байналмилалишавии муассисаҳои таҳсилоти олии ошкор карда шуда, нишондиҳандаҳои муқарраркунандаи мавқеи муассисаҳои таҳсилотӣ ва дараҷаи рақобатпазирии онҳо дар хориҷа шарҳ дода шудаанд.

4. Хусусиятҳои хоси рушди тичорати хориҷии хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мушкилот дар самти муҳочирати таҳсилотӣ ошкор карда шудааст. Собит карда шудааст, ки дурнамои рушди содироти хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи назаррас ба сифати пешкашкунии чунин хизматрасониҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олии мамлакат ва мувофиқати малакаҳои касбии хатмкунандагон ба талаботи бозори муосири меҳнат алоқаманд аст. Роҳҳои таҳкими раванди байналмилалишавии муассисаҳои таҳсилоти олии бавоситаи гузаштан аз акредитатсияи байналмилалӣ ва ташкили чорабинҳои маркетингиву намоишгоҳӣ дар хориҷа пешниҳод карда шудаанд.

5. Самтҳои стратегии байналмилалишавии фаъолияти пешниҳодкунандагони хизматрасониҳои таҳсилоти олии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити гузариш ба иқтисодиёти донишбунёд, гузариш ба низоми болонӣ ва ғарбикунонии таҳсилоти олии тариқи васеъ гардонидани муҳочирати омӯзишии субъектони чараёни таҳсилот, рушди франчайзинги таҳсилотӣ, гузариш ба стандартҳои байналмилалии сифати хизматрасониҳои таҳсилоти олии ва ғ. асоснок карда шудаанд.

6. Роҳҳои мукамалгардони механизми иқтисодии байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар асоси ҷоннок намудани дастгирии давлатии раванди байналмилалишавии фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти олии бо назардошти вусъатёбии ҳамгироии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ пешниҳод карда шуда, тавсияҳои методӣ оид ба баланд бардоштани рақобатпазирии муассисаҳо таҳия гардидаанд.

4. **Саҳми илмӣ довталаб дар ҳалли масъалаҳои илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти он.** Таҳқиқи мундариҷаю муҳтавои диссертатсияи баррасишаванда кори баитмомрасида будани онро собит сохт. Ҳалли вазифаҳои гузошташудаи назариявӣ, методӣ ва амалӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки таҳқиқоти диссертатсионии иҷрошуда сатҳи кофӣ

дараҷаи илмиро дорост. Муқаррароти асосии диссертатсия аз тарафи муаллиф дар конференсияҳои илмию амалии сатҳҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ва маҷаллаҳои тақризшаванда дарҷ гардидаанд. Диссертатсияи Мухаков Манучеҳр Амирхонович дар худ таҳқиқоти мустақилонаи масъала, гузориши мақсад ва вазифаҳои муайяно ифода менамояд. Сохтори диссертатсияи мазкур аз рӯи таркиби худ мантиқан дуруст ташаккул дода шудааст. Диссертатсия дар ҳаҷми 175 саҳифаи ҷопи компютерӣ навишта шуда, аз сарсухан, се боб ва хулоса иборат аст. Дар қори диссертатсионӣ 17 ҷадвал, 5 расм ҷой дода шудааст. Рӯйхати адабиёти истифодашуда 178 номгӯро ташкил дода, дар рафти навиштани рисолаи илмӣ бо иқтибос инъикос карда шудаанд.

Дар боби якум «Асосҳои назариявии байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ» асосҳои назариявии раванди байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ баррасӣ гардида, усулҳои танзими содироти хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ таҳқиқ ва таҷрибаи хориҷии байналмилалишавии хизматрасониҳои таҳсилотӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст (С.13-73).

Дар боби дуюм «Вазъи муосир ва тамоюли байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» хусусиятҳои умумии рушди бозори хизматрасониҳои таҳсилоти дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ошкор карда шуда, рушди савдои берунаи хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ карда шудааст (С.74-102).

Дар боби сеюм «Самтҳои стратегияи байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» самтҳои асосии байналмилалашавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда шуда, роҳҳои баланд бардоштани рақобатпазирии макотиби олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бозори ҷаҳонии хизматрасониҳои таҳсилотӣ пешниҳод ва механизми иқтисодии

байналмилалигардони хизматрасониҳои таҳсилоти дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия карда шудааст (С.103-148).

Дар қисмати хотимавии кори баррасишаванда хулосаҳои асоснок бо истинод ба интишороти докталаб ҳамчун натиҷаҳои асосии диссертатсия ва тавсияҳои оид ба истифодаи амалии онҳо оварда шудаанд (сах. 149-154).

Ҳамаи давраҳо ҷиҳати иҷрои кори илмӣ: аз ҷумла интиҳоб ва таҳияи мавзӯ, асосноккунӣ ва мубрамияти он, мақсади гузошташуда ва нақшаи кори иҷрои вазифаҳои он бо иштироки бевоситаи муаллиф гузаронида шудааст. Мазмуни асосии диссертатсия аз тарафи муаллиф дар конференсияҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ (солҳои 2018-2022) пешниҳод гардида дастгирӣ ёфтаанд. Аз рӯи натиҷаҳои таҳқиқот 6 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 3 мақолаи он дар нашрияҳои аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшаванда ба нашр расидааст.

5. Эродҳо ба кори диссертатсионӣ.

Дар баробари ҷанбаҳои мусбӣ дар диссертатсия баъзе камбудихо низ ба назар мерасанд, ки ба инобат гирифтани онҳо барои таҳқиқотҳои ояндаи диссертант самаранок арзёбӣ мегарданд:

1. Дар параграфи 1.3. муаллиф ҳангоми таҳлили таҷрибаи хориҷии байналмилалишавии хизматрасониҳои таҳсилоти бештар таҷрибаи давлатҳои минтақаи Аврупо ва Амрико мавриди таҳқиқ қарор додааст. Сифати кор боз ҳам беҳтар мешуд, агар муаллиф дар баробари ин давлатҳо, таҷрибаи танзими савдори дар давлатҳои Осиёи Марказӣ мавриди таҳқиқ қарор медод.

2. Таҳқиқоти гузаронидаи муаллиф оид ба баҳодиҳии содирот ва воридоти хизматрасониҳо дар соҳаи маориф маҳдуд мегардад. Сифати кор боз ҳам беҳтар мегардид, агар чунин таҳлил дар бахши савдои хизматрасониҳои таҳсилоти дар дохили кишвар низ ба роҳ монда мешуд.

3. Дар зербоби 3.1. тавачҷӯҳи махсус ба хавасмандгардони молиявии раванди байналмилалишавии хизматрасониҳои таҳсилоти

зохир карда шудааст. Дар баробари ин, бо дар назардошти маҳдудияти сарчашмаҳои бучетӣ то кадом дараҷа имконияти дастгирии молиявии содиркунандагони хизматрасониҳои таҳсилотӣ имконпазир аст, асосноккунии иловагиро тақозо менамояд.

4. Дар диссертатсия масъалаҳои байналмилалишавии бозори хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар қисматҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ ҳамчун заминаи рушди таҳсилоти олии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи назаррас баррасӣ нагардидаанд.

Таъкид кардан зарур аст, ки норасоҳои зикргардида хусусияти тавсиявӣ дошта, дараҷаи мусбати илмии диссертатсияро паст намекунанд.

5. Тасдиқи инъикоси натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ. Баррасии диссертатсия нишон дод, ки вобаста ба натиҷаҳои таҳқиқот муаллиф дар умум 6 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 3 мақола дар нашрияҳои тақризшавандаи аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсияшуда ба нашр расонидааст.

6. Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ, ки барои он ба довталаб додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст.

Нуқтаҳои асосии илмии диссертатсияро метавон ба сифати асосноксозии роҳҳои баланд бардоштани рақобатпазирии муассисаҳои олии кишвар дар шароити аъзошавӣ ба созишномаҳои байналмилалӣ дар соҳаи маориф истифода бурд. Инчунин аҳмияти илмии таҳқиқот иборат аз он аст, ки натиҷаҳо ва хулосаҳои пешниҳодкардаи муаллиф, аввалан метавонанд барои рушди содироти хизматрасониҳои таҳсилотӣ дар кишвар истифода карда шаванд, баъдан бо мақсади такмили чараёни таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ҳангоми омӯзиши курсҳои таълимии «Иқтисодиёти ҷаҳон», «Савдои байналмилалӣ хизмат» ва «Муносибатҳои иқтисодии байналмилалӣ» мавриди истифода қарор гиранд.

7. Мутобиқати таҳассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ. Мавзӯ ва мазмуни кори диссертатсионии Мухаков М.А. аз рӯйи шаҳодатнома ба ихтисоси 08.00.13.- иқтисодиёти ҷаҳонӣ, инчунин ба

талаботи Феҳристи ихтисосҳои кормандони илм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (рамзи ихтисосҳо: соҳаи илм, гурӯҳи ихтисосҳо, ихтисос; соҳаи илме, ки аз рӯи он дараҷаи илмӣ дода мешавад), ки бо талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз “30” июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, мувофиқат мекунад.

Мутобиқати автореферат ба муқаррароти асосии диссертатсияи илмӣ. Автореферат ва мақолаҳои нашркардаи муаллиф таркиби асосии қори диссертатсиониро фаро гирифта, натиҷаҳои таҳқиқот ҳамчун дастоварди нави илмӣ дар маҷаллаҳои илмии тақризшаванда ва чорабиниҳои илмии сатҳҳои гуногун ба ҷоп расонида шудаанд ва ба талаботи муқаррарнамудаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад.

8. Хулосаи умумӣ оид ба қори диссертатсионӣ. Дар маҷмӯъ бояд қайд кард, ки қори диссертатсионии мазкур таҳқиқоти илмии мустиқилонаи анҷомёфта мебошад, ки навоари илмӣ ва аҳамияти амалиро дар худ таҷассум менамояд.

Диссертатсияи Мухаков Манучеҳр Амирхонович дар мавзӯи «Муқаммалгардонии механизми иқтисодии байналмилалӣшавии бозори хизматрасониҳои таҳсилоти олии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.13 – иқтисодиёти ҷаҳонӣ дар сатҳи баланд ва басандаи илмӣ-методи иҷро шудааст, таҳқиқоти муқаммал ва баанҷомрасидаро доир ба масъалаи муқаммалӣ муносири соҳаи иқтисодиёти ҷаҳон – интернационализатсияи ҳаёти хоҷагидорӣ ифода менамояд.

Диссертатсия ба талаботи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рисолаҳои номзадӣ, ки бо «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор)» муқаррар шуда ва бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудаанд, ҷавобгӯ буда, муаллифи он Мухаков Манучеҳр Амирхонович барои

дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.13 – иқтисодиёти ҷаҳонӣ сазовор мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи иқтисодиёти ҷаҳони Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ карда шудааст (суратҷаласаи №1 аз 07.09.2023с.).

Раиси маҷлис,

Мудири кафедраи иқтисодиёти ҷаҳони
ДБССТ, д.и.и., дотсент

Чумбаев Б.М.

Таъхисгар:

Ректори ДБССТ,
д.и.и., дотсент

Асрорзода У.С.

Котиби ҷаласа,
Устоди калони кафедраи
иқтисодиёти ҷаҳони ДБССТ

Ҷалилов Р.Р.

Имзои Чумбаев Б.М., Асрорзода У.С. ва Ҷалилов Р.Р. - ро тасдиқ мекунам.

Сардори шӯъбаи кадрҳо ва
корҳои махсуси ДБССТ

Ҷураев Ш.Н.

Суроға: Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ
Тоҷикистон,

734055, ш. Душанбе, хиёбони Борбад, 48/5.

Тел: (+992 37) 234-88-00

http: // www.eutet.tj, e-mail: dsx_ips@mail.ru